

ความคิดจากหนังสือ

OF WOMAN BORN

: บทศึกษาถึงความเป้นแม่

ในบริบทของปัจเจกและสถาบัน

จากจก แก้วเพน

OF WOMAN BORN

Motherhood as Experience and Institution

TENTH ANNIVERSARY EDITION
With a New Foreword

ในช่วงเวลาไม่กี่ทศวรรษที่บรรดาเหล่าสตรีต่างตื่นตัวในปัญหาของตน ประจักษ์พยานอย่างหนึ่งที่ยืนยันถึงศักยภาพมหาศาลของผู้แบกโลกเอาไว้ครั้งหนึ่งก็คือ บรรดาหนังสือและข้อเขียนที่เกี่ยวกับ “สตรีศึกษา” ซึ่งทวีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว และในท่ามกลางอาณาจักรหนังสือที่เกี่ยวกับผู้หญิงเหล่านั้น หนังสือของ A. Rich เล่มที่กำลังจะแนะนำต่อไปนี้อาจถือได้ว่าเป็นหนังสือที่แสดงถึงความเข้าใจในความเป็นผู้หญิง รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงกับคนอื่นได้อย่างลุ่มลึกและรอบด้าน

สาระสำคัญของหนังสือเล่มนี้เป็นการกล่าวถึงเรื่องของผู้หญิงจากแง่มุมที่อาจมองเห็นได้จากข้อรองของหนังสือคือ การศึกษา “ความเป็นแม่” ทั้งในฐานะที่เป็นประสบการณ์ส่วนบุคคล (คือพุดมาจากชีวิตของบุคคล โดยเฉพาะจากผู้เขียนเองที่มีฐานะเป็นแม่ลูกสาม) และทั้งในแง่ที่พิจารณา “ความเป็นแม่” ในฐานะสถาบันอย่างหนึ่ง ซึ่งในที่นี้ ผู้เขียนได้เจาะจงที่จะสำรวจความเป็นแม่ที่เข้าไปปรากฏหรือพัวพันอยู่ในสถาบันทางการเมืองภายใต้บริบททางสังคมต่าง ๆ

จากบทเกริ่นนำของหนังสือ Rich ได้กล่าวถึงมูลเหตุจูงใจในการเขียนถึงเรื่อง “ความเป็นแม่” เอาไว้ว่า ทั้ง ๆ ที่คนเราทุกคนต่างก็ถือกำเนิดเกิดมาจากท้องแม่ด้วยกันทั้งนั้น แต่ทว่าปัญหาและปรากฏการณ์เรื่องความเป็นแม่นี้ กลับไม่อยู่ในความสนใจของผู้คน เมื่อ Rich เริ่มเขียนหนังสือเล่มนี้ในปี ๑๙๗๒ นั้นแทบจะไม่มีหนังสือที่ว่าด้วยเรื่องความเป็นแม่อย่างเป็นกิจจะลักษณะเลย อาจเป็นไปได้ว่า ความไม่ใส่ใจในเรื่องความเป็นแม่นั้น เป็นเพราะเรื่องนี้เป็นเรื่องที่รู้ ๆ กันอยู่แล้ว เป็นเรื่องที่ยอมรับกันโดยปริยาย (take it for granted) รวมทั้งยังมีความเชื่อกันว่า ผู้หญิงบางคนแม้จะยังไม่รู้ว่าอะไรคือความเป็นแม่ แต่เมื่อเธอมีลูกเข้าสักคนหนึ่ง เธอก็จะเข้าใจได้เอง สำหรับผู้ชายนั้น รู้สึกว่าเรื่อง “ความเป็นแม่” น่าจะเกี่ยวข้องกับตัวเขาน้อยกว่าเรื่อง “ความเป็นพ่อ” การยอมรับโดยปริยายดังกล่าวนี้เป็นเรื่องอันตราย (โดยเฉพาะกับผู้ที่มิใช่ฐานะเป็นแม่) ทั้งนี้เพราะมันได้กลบเกลี่ยจิตสำนึกที่จะตั้งคำถามสำคัญ ๆ บางประ

การที่เกี่ยวข้อง เช่นคำถามที่ว่า “ความเป็นแม่” เท่าที่ปรากฏลักษณะต่าง ๆ นั้น ใครเป็นผู้มีอำนาจในการนิยามลักษณะเช่นนั้น ดังเช่นที่ผู้เขียนได้ค้นพบคำตอบหลังจากที่ทำการศึกษาอย่างถี่ถ้วนละเอียดลออแล้วว่า “ความเป็นแม่” ที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น ล้วนแต่ถูกกำหนดมาจากการต้องการและสำนึกของผู้ชายทั้งนั้น โดยผู้หญิงซึ่งเป็นผู้จะต้องรับมือกับบทบาทดังกล่าวแต่เพียงผู้เดียว แทบจะไม่มีส่วนร่วมในการให้คำนิยาม “ความเป็นแม่” ด้วยเลย

นี่จึงเป็นเหตุผลโดยพื้นฐานที่ Rich เห็นว่าหากว่าสถานะแห่งความเป็นแม่ดังเช่นที่กำลังเป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น ทำให้ผู้หญิง “ผู้ต้องเป็นแม่” ไม่มีความสุข ไม่มีอิสระเสรีภาพ ไม่มีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ จึงเป็นความจำเป็นที่ผู้หญิงทุกคนจะต้องทำความเข้าใจกับความเป็นมาของสถาบันนี้ รวมทั้งความเกี่ยวข้องโยงใยระหว่างความเป็นแม่กับสถาบันอื่น ๆ ในสังคม เพื่อพยายามแสวงหาทางเลือกใหม่ที่จะเป็นไปได้เพื่อ “ความเป็นแม่” ที่ดีกว่าสำหรับอนาคต

Rich ได้ใช้เวลา ๔ ปี สำหรับเขียนหนังสือเล่มนี้ซึ่งแบ่งออกเป็น ๑๐ บทในแต่ละบทจะเกี่ยวข้องกับเรื่องแม่ ๆ พ่อ ๆ ลูก ๆ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนเหล่านี้ที่แสดงออกทั้งในระดับปัจเจก ระดับกลุ่มและระดับสังคม โดยอาศัยข้อเท็จจริงทั้งจากประสบการณ์ของผู้เขียนเอง ประสบการณ์ของแม่คนอื่น ๆ จากรายงานการค้นคว้าวิจัยทั้งด้านสังคมวิทยา มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ฯลฯ ทั้งที่เป็นประสบ

การณ์ในสังคมของเราเองและสังคมอื่น ๆ เมื่อกล่าวมาถึงตรงนี้ ข้าพเจ้าในฐานะผู้แนะนำก็อยากจะตั้งข้อสังเกตที่เป็นสิ่งสะดุดตาอันแรกเมื่ออ่านหนังสือเล่มนี้ไปได้สักพักหนึ่ง นั่นคือสิ่งที่ผู้แนะนำอยากจะเรียกว่า “วิธีการเขียนหนังสือแบบผู้หญิง”

วิธีการเขียนหนังสือ “แบบผู้หญิง” คือวิธีการประสมประสานสิ่งที่เคยถูกแยกออกจากกัน หรือสิ่งที่ไม่น่าจะมาอยู่ร่วมกันให้เข้ามาเป็นเนื้อเดียวกันอย่างกลมกลืน ทั้ง ๆ ที่ผู้เขียนเป็นกวีแต่ก็สามารถอ่านผลรายงานการวิจัยที่ศึกษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เราจึงได้เห็นบทกวีที่ไพเราะสอดแทรกอยู่กับการอ้างอิงผลการวิจัยที่เคร่งขรึมน่าเชื่อถือ นอกจากนั้น ในขณะที่ผู้เขียนกำลังเขียนถึงการวิเคราะห์ตำนานเก่า ๆ เธอก็เขียนในย่อหน้าต่อมาว่า ในขณะที่เธอกำลังเขียนถึงตรงนี้ ก็พอดีลูกชายถือรูปถ่ายที่เกี่ยวกับตำนานบางเรื่องเข้ามาให้เธอดูพอดี และเธอก็ทำการวิเคราะห์ต่อไป ลักษณะการไม่แยกระหว่างชีวิตของผู้เขียนกับผลงานของผู้เขียนนี้เป็นลักษณะเด่นที่ปรากฏอยู่ตลอดหนังสือทั้งเล่มนี้ และช่วยให้เรารู้สึกว่ามีสะพานที่เชื่อมทอดระหว่าง “โลกแห่งความเอาจริงเอาจังแบบวิชาการ” กับ “โลกแห่งความเป็นกันเองแบบแม่เล่าให้ฟัง” บรรจุอยู่ในหนังสือเล่มนี้

ก่อนที่จะกล่าวแนะนำถึงเนื้อหาหลัก ๆ ของหนังสือเล่มนี้ ผู้แนะนำใคร่จะขอสะกิดเตือนใจผู้ที่จะไปอ่านหนังสือเล่มนี้สักเล็กน้อยว่า เรื่องราวของความเป็นแม่ที่ A. Rich ประสมมานั้น เป็นปรากฏการณ์ที่ก่อตัวมาจาก

สภาพสังคมของเธอเอง (คือสังคมตะวันตก) ซึ่งเมื่อจะนำมาใช้อธิบายในบ้านเรา ก็คงต้องเผื่อเหลือเผื่อขาดเอาไว้บ้างว่า สภาพการณ์ในสังคมบ้านเราจะมีความแตกต่างออกไปบ้าง แม้ว่าอาจจะมีจุดร่วมจุดเหมือนกันในบางส่วนก็ตาม

“ความเป็นแม่” ในฐานะสถาบัน แปลว่าอะไร

ตามความเข้าใจของประชาชนเดินถนนทั่ว ๆ ไป เวลาเราพูดถึงคำว่า “สถาบัน” เรามักจะคิดถึงพวกสิ่งก่อสร้างที่มองเห็นได้ เช่น พระราชวัง เคารมลินดิกทำเนียบขาว พระที่นั่งอนันตสมาคม ฯลฯ แต่ที่จริงแล้ว Rich ได้ให้ความหมายของคำว่า “สถาบัน” (ตามนัยยะแบบการเมือง-สังคม) ไว้ว่า “เป็นวิธีการใช้อำนาจเพื่อธำรงรักษาและสืบทอดวิถีการประพฤติปฏิบัติที่เป็นอยู่ในสังคม” อำนาจดังกล่าวนี้แสดงตัวออกทางรูปธรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นแม่ได้อย่างชัดเจน เช่นในกรณี ลูกท้องนอกสมรส กรณีการทำแท้ง เป็นต้น และเมื่อความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจเป็นเรื่องของ “การเมือง” ในความหมายที่กว้างขวาง “ความเป็นแม่” ในฐานะเป็น “สถาบัน” อันหนึ่ง จึงมีความเกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างแยกไม่ออก

ดังนั้น “ความเป็นแม่” ที่หากพิจารณาโดยผิวเผินแล้ว จะดูเหมือนว่าเป็นเรื่อง “ส่วนตัว” นั้น โดยเนื้อแท้แล้วจึงเป็นเรื่องการเมืองอย่างไม้อาจจะหลีกเลี่ยงได้ ดังเช่นข้อสรุปของกลุ่มต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีได้สรุปเป็นคำขวัญไว้ว่า “เรื่องส่วนตัวนั้นคือการเมือง”

(Personal is politic) คำขวัญนี้ได้พังทลายกำแพงแห่งความเชื่อที่ว่า ในโลกแห่งความเป็นส่วนตัว ในเรื่องชีวิตครอบครัวนั้น เราจะมีอิสระเสรีอย่างเต็มที่ ปลอดภัยจากการแทรกแซงใด ๆ จากอิทธิพลภายนอก โดยเฉพาะอิทธิพลทางการเมือง "ความเป็นแม่" ก็เช่นเดียวกัน ผู้หญิงเรามีได้และไม่สามารถจะเป็นแม่อย่างไก็ได้ตามความต้องการส่วนตัวของเรา หากแต่จะต้องเป็นแม่ตามที่สังคมได้กำหนดเอาไว้ให้

Rich เองได้ให้ทรรศนะอธิบายไว้อย่างละเอียดว่า การที่ "ความเป็นแม่" ได้มาเกี่ยวข้องกับการเมืองนั้น ก็เนื่องมาจากปัจจุบันเรากำลังมีชีวิตอยู่ในสังคมชนิดหนึ่งคือ สังคมระบบถืออำนาจพ่อเป็นใหญ่ (Patriarchy) ลักษณะสำคัญของสังคมแบบนี้คือ สถาบันทุกสถาบัน ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว องค์กร การเมือง การแบ่งงาน (หญิงทำงานอะไร ชายทำงานอะไร) ระบบกรรมสิทธิ์ ล้วนถูกควบคุมโดยชาย ไม่ว่าจะเป็นอาศัยอำนาจทางตรง (การใช้กำลัง) หรืออำนาจทางอ้อม (ครอบงำความคิด) ก็ตาม Rich ได้วิเคราะห์ว่าการที่ระบบพ่อเป็นใหญ่นี้สามารถคงอยู่และสืบทอดได้อย่างมั่นคงถาวรนั้น เนื่องจากมีเสาหลัก ๒ ต้นที่สำคัญคือ "ความเป็นแม่" และ "การกำหนดเพศสัมพันธ์ให้เป็นแต่แบบชาย-หญิง (heterosexuality) เท่านั้น"

การแสดงออกทางการเมืองต่อต้านความเป็นแม่ เริ่มต้นจากชั้นเบาะ ๆ ที่สุด คือ การตั้งความคาดหวังต่อผู้เป็นแม่สำหรับผู้หญิงแล้ว สังคมได้จัดช่องทางเดินของชีวิตเธอเอาไว้ว่า เธอควรจะได้ใช้สัญชาตญาณแห่งความเป็นแม่มากกว่าการพัฒนาสติปัญญา ให้เธอฝึกหัด

ความไม่เห็นแก่ตัว (selfishless) มากกว่าฝึกฝนการตระหนักถึงตัวเอง (self-realization) ต้องการให้เด็กถึงผู้อื่นโดยให้เด็กนึกถึงตัวเอง (บรรดาประโยคเหล่านี้ เวลาพูดอย่างลอย ๆ แล้วก็ล้วนแต่ฟังดูดี แต่เวลาปฏิบัติจริง ๆ เราต้องตามไปดูว่า ได้เกิดผลกระทบอย่างไรบ้างต่อตัวผู้หญิง)

สำหรับการแสดงออกทางการเมืองต่อต้านความเป็นแม่ในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้น ได้แก่ปัญหาและอำนาจในการใช้ร่างกายของผู้หญิง ปัจจุบันนี้ แนวการวิเคราะห์เรื่องอำนาจกับการใช้ร่างกาย (เช่น ทศนะของ Foucault) ได้ช่วยให้เราเข้าใจมากขึ้นว่า สรีระร่างกายของพวกเรา นั้นเป็นทั้งแหล่งความรู้ และเป็นทั้งแหล่งของการใช้อำนาจ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับสถาบันอื่น ๆ อย่างแยกไม่ออก Rich มีความเห็นว่า เรื่องนี้เป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด เพราะบนร่างกายของผู้หญิงนี้เอง ที่อำนาจของระบบพ่อเป็นใหญ่ สถาปนาตัวเองขึ้นมา ดังนั้นในการวิเคราะห์เรื่องนี้ เราจึงพยายามมองหาความเชื่อมโยงระหว่างการใช้ร่างกายที่มีความรู้ในร่างกายของตัวเอง ทศนคติที่สังคมมีต่อร่างกายผู้หญิง ศักยภาพที่จะตัดสินใจเรื่องการใช้ร่างกายของตัวเอง ทั้งในเป้าหมายเพื่อเพศสัมพันธ์หรือเพื่อการสืบพันธุ์ Rich ได้ยกตัวอย่างว่า จากการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา และการวิเคราะห์เปรียบเทียบสังคมต่าง ๆ ได้แสดงให้เห็นว่า แม้แต่การใช้ร่างกายเพื่อการคลอดบุตรของผู้หญิง (จะคลอดบุตรที่ไหน กับใคร ใครเข้าดูได้บ้าง ภายใต้การควบคุมของใคร ใช้ท่าคลอดแบบไหน ฯลฯ) ได้สะท้อนความเป็นจริงว่า อำนาจในการตัดสินใจ

จะใช้ร่างกายเพื่อการนี้ได้ค่อย ๆ หลุดจากมือของสตรีไปอยู่ภายใต้การตัดสินใจของผู้ที่ไม่เคยตั้งท้อง ไม่เคยคลอดบุตรเลย คือ ผู้ชาย ฉะนั้นคำถามเรื่องอำนาจในการใช้ร่างกายของผู้หญิงในสภาพการณ์ต่าง ๆ จึงเป็นคำถามทางการเมืองอย่างแท้จริง

ความเป็นแม่ : ภาระที่เกินเลย

เมื่อลองสำรวจดูว่าสังคมได้มอบหมายให้ผู้ที่ เป็นแม่ต้องทำอะไรบ้าง เราก็จะพบว่าแม่ไม่เพียงแต่จะถูกมอบหมายให้ ให้กำเนิด และ เลี้ยงดู ให้นมบุตร เท่านั้น แต่ยังถูกกำหนดให้ต้อง "รับผิดชอบกับทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นกับเด็ก ๆ" กล่าวคือ ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นกับเด็ก (ไม่ว่าจะเป็นทางร่างกาย จิตใจหรือสังคม) แม่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว พวกเราคงจะคุ้นเคยประโยคที่สามีต่อว่าภรรยาเวลาที่เกิดความผิดปกติกับลูก ๆ ว่า "นี่เธอเลี้ยงลูกของเธออย่างไงกันนี่" และงานเลี้ยงลูกนั้น ถ้าเป็นผู้หญิงทำ ก็เป็นเรื่องปกติธรรมดา เพราะเป็นภาระหน้าที่ของเธออยู่แล้ว ในบางครั้งบางคราว ถ้าผู้ชายจะยื่นมือมาช่วยเหลือบ้าง ก็จะเป็นคุณงามความดีพิเศษของเขา เพราะงานเลี้ยงลูกไม่ใช่หน้าที่แท้จริงของผู้ชายสำหรับผู้ชายแล้ว เขามีงานที่มีคุณค่าอื่นอื่น ๆ รอคอยอยู่นอกบ้าน

จากภาระอันหนักอึ้งที่สังคมมอบหมายมาให้ผู้หญิงที่เป็นแม่นี้ หากเราลองถามความจริงใจของแม่ทุกคนว่า เธอมีความรู้สึกรังไรบ้างต่อภาวะการเป็นแม่ นับตั้งแต่ช่วงตั้งท้อง ช่วงเลี้ยงลูก ช่วงอดทนหลับซบตานอน...แน่นอนว่า สำนักแรกของผู้หญิงทุกคน

ที่เคยผ่านประสบการณ์การเป็นแม่คน มา จะต้องบอกว่า ช่วงเวลาดังกล่าวนั้น เป็นช่วงแห่งความรักและความสุข แต่ในส่วนของสำนึกที่ลึกไปยิ่งกว่านั้น มีผู้หญิงจำนวนมากที่ไม่อยากจะมีลูกกลับไปสู่ภาวะเช่นนั้น โดยเฉพาะในระหว่างคลอดซึ่งเป็นช่วงแห่งความทรมาน (ความเจ็บปวดระหว่างคลอดนั้น บางครั้งมีมากจนผู้หญิงบางคน ลืมตัวและร้องคำสาป หรือบอกว่า 'ไม่อยากจะมีลูกอีกต่อไปแล้ว') ภาระที่สังคมมอบหมายมาให้แม่ปฏิบัตินี้จะยิ่งเป็นภาระที่มากเกินไปยิ่งขึ้น หากภายใต้เงื่อนไขของสังคมนั้น ไม่มีอะไรตอบแทนให้แก่ผู้เป็นแม่เลย เช่น ลูก ๆ 'ไม่มีความรู้สึกกตัญญูรู้คุณแม่' สังคม 'ไม่เคียดขอร้องให้เกียรติแม่' เป็นต้น หรือสังคมนั้นได้บีบบังคับให้ผู้หญิงรู้สึกตัวเอง "จำเป็นต้อง" เป็นแม่ในลักษณะที่สังคมเรียกร้อง และยิ่งบีบบังคับผู้หญิงไม่ให้รู้สึกถึงเกียรติความเป็นแม่ เพราะนั้นแสดงถึงความเป็นผู้หญิงที่ใช้ไม่ได้ของเธอ

วิธีการบีบบังคับดังกล่าวของสังคม กระทำได้โดยการให้คำนิยามว่า "การเป็นผู้หญิงหมายถึงอะไร" ในสังคมแบบพ่อเป็นใหญ่ "การเป็นผู้หญิง" หมายถึง "การเป็นแม่" เท่านั้น เราจะเห็นว่าสังคมแบบนี้จะยกย่องผู้หญิงที่ดังทองและรังเกียจผู้หญิงที่ไม่อยากจะมีลูก (ถือว่าผู้หญิงพวกนี้คิดผิดผู้หญิง ขาดสัญชาตญาณแห่งความเป็นแม่) สำหรับผู้หญิงที่เป็นหมั้น ก็มีความเชื่อกันว่า เธอมีความเป็นผู้หญิงไม่สมบูรณ์ แม่แต่สามีของ Rich ก็ยังคิดว่า หลังจากทำหมั้นแล้ว ภรรยาของเขาจะมีความเป็นหญิงน้อยลง ความเชื่อแบบที่กล่าวมานี้ คงมี

แต่เฉพาะสังคมปัจจุบันของเราเท่านั้น ทั้งนี้ จากการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมที่ผ่านมาในอดีต เราจะพบว่า "การเป็นผู้หญิง" นั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียง "การเป็นแม่" เท่านั้น เพราะในความเป็นผู้หญิงนั้น เรายังสามารถจะเป็นพี่สาว น้ำ อ้า ฟ้า ฯลฯ และเราไม่จำเป็นจะต้องเลี้ยงดูแต่ลูกของเราเท่านั้น เพราะเราสามารถจะดูแลลูกของคนอื่น ๆ ด้วย นอกจากนั้น ขอบเขตของความเสียสละของแม่ในสังคมแบบพ่อเป็นใหญ่นั้น ไม่เพียงแต่เจาะจงอยู่แต่ลูกเท่านั้น แต่ "แม่" ยังต้องเสียสละสำหรับทุกคนในครอบครัว ใน ค.ศ. ๑๙๑๕ สมาคมอาชีพสตรีในอังกฤษเขียนรายงานสภาพของสตรีในครอบครัวกรรมกรว่า ผู้หญิงเหล่านั้นจะเก็บอาหารส่วนที่ตี ๆ เอาไว้สำหรับลูกและสามี ข้าพเจ้าเข้าใจว่าสภาพการณ์ของครอบครัวชนบทไทยยุคปัจจุบันก็เป็นเช่นนั้นเช่นกัน

หากพิจารณากันอย่างกว้างขวาง "ความเป็นแม่" เป็นเรื่องของ *ทางสังคม* ยิ่งกว่าจะเป็นเรื่องทาง *ชีวภาพ* ทั้งนี้หมายความว่า แม่แต่ผู้หญิงที่ไม่มีลูกเลย ก็ยังสามารถเป็น "แม่" ได้ในทางสังคม ดังเช่นที่ Rich ได้ยกตัวอย่างกรณีของ Jane Eyre "แม่ผู้ยิ่งใหญ่" การเป็น "แม่" ในทางสังคมหมายความว่าไม่ว่าผู้หญิงจะประกอบอาชีพอะไรก็ตาม อยู่ที่ไหน กับใครก็ตาม ผู้หญิงจะต้องมีคุณลักษณะที่ดูแลเอาใจใส่เอื้อเพื่อ สังสอน เสียสละ อย่างที่สังคมมอบหมายมาให้ ดังนั้น ตราบไคที่ความเป็นแม่ได้ถูกทำให้เป็นสถาบันหนึ่งในสังคมแบบนี้ ตราบนั้น ผู้หญิงทุกคนทั้งที่มีลูกและไม่มีลูก ก็ย่อมได้รับผลกระทบที่เกี่ยวข้องอยู่ดี

อารมณ์ความรู้สึกของผู้เป็นแม่: ทั้งรักทั้งขุ่นแค้น

Rich ได้ทำการสำรวจสภาพชีวิตในแต่ละวันของผู้ที่เป็นแม่ที่มีชีวิตอยู่ในสังคมอเมริกันซึ่งเธอพรรณนาลักษณะเอาไว้ว่า "เป็นสังคมแบบถือครอบครัวเป็นศูนย์กลาง (ผู้หญิงจะมีแต่ชีวิตครอบครัวแต่เพียงอย่างเดียว เป็นสังคมบริโภคนิยม ใช้วัตถุทดแทนทุกอย่าง) การอธิบายความสัมพันธ์ในครอบครัวตกอยู่ใต้อิทธิพลของฟรอยด์ (ฉบับอเมริกัน) คือ ถือความสำคัญของชาย (พ่อ) เป็นหลัก ลักษณะครอบครัวเป็นแบบครอบครัวเชิงเดี่ยว (มีแต่พ่อ-แม่-ลูก) และแม่บ้านต้องเลี้ยงดูลูกของเธออยู่ตามอพาร์ทเมนต์เปล่าๆ" ลักษณะสังคมและครอบครัวแบบดังกล่าวเรียกร้อง "ความเป็นแม่" เอาไว้อย่างสูงมาก ดังที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการต้องใช้เวลามากอยู่กับเด็ก ๆ ตลอดทั้งวัน ต้องรักและตอบสนองต่อเด็กอย่างไร้เงื่อนไขอยู่ตลอดเวลา

นอกจากนั้น ความเป็นแม่ของเธอจะต้องถูกตรวจสอบทดสอบอยู่ตลอดเวลา และผู้ทดสอบนั้นก็คือ ตัวของเธอเอง ผู้หญิงที่เป็นแม่จะต้องถามตัวเองอยู่ตลอดเวลาว่า "เราทำถูกต้องหรือเปล่า" "เราทำอะไรผิดหรือเปล่า" "เราทำอะไรมากเกินไปหรือเปล่า" เธอเป็นคนแรกที่จะต้องถูกสอบสวน หากมีอะไรผิดไปจากร่องรอย หรือมีอะไรไม่ชอบมาพากลภายในบ้าน ในกรณีนี้ ผู้หญิงจะต้องยอมเสียสละเพื่อพิสูจน์ว่า "เราก็คือแม่ที่ดีเหมือนผู้หญิงคนอื่น ๆ"

ภาวะที่ตึงเครียดในชีวิตการเป็น

แม่ บ่อยครั้งที่จุดอารมณ์โกรธพุ่งม้วนให้ถูกรุ่นอยู่ในชีวิตจิตใจของผู้หญิง เราได้ยื่นประโยคแบบนี้บ่อย ๆ ว่า “มีอะไรก็ตามลงที่ฉันคนเดียว” แต่ส่วนใหญ่แล้ว ผู้เป็นแม่ไม่ค่อยจะสามารถแสดงอารมณ์โกรธออกมาได้ โดยเฉพาะการแสดงอารมณ์โกรธต่อลูก ทั้งนี้เพราะสังคมได้วางมาตรฐานเอาไว้ว่า การเลี้ยงลูกนั้นมันจะต้องให้ความรักเท่านั้น ต้องไม่มีอารมณ์โกรธ และทั้งสองอารมณ์จะไปด้วยกันไม่ได้ แม่ที่เกรี้ยวกราดเอาจับลูก ๆ เป็นแม่ที่ใช้ไม่ได้เลย เมื่อไม่ได้แสดงออกมา เราลองจินตนาการกันว่า อารมณ์อันเขี้ยวกราดนั้นจะล้นไหลไปสู่ที่ไหนได้บ้าง

Rich ได้ทำการเปรียบเทียบสภาพการณ์ของแม่กับกลุ่มอื่น ๆ ในสังคมว่า ในขณะที่ผู้ชายที่เป็นคนงานสามารถจะรู้สึกเกลียดชังนายจ้างที่เขาเปรียบตัวได้ สามารถจะแสดงการประท้วงออกมาได้ แต่ผู้เป็นแม่จะไม่มีสิทธิเช่นนั้น เพราะความรู้สึกผิด (guilt feeling) จะคอยขัดขวางอารมณ์ความรู้สึกของการที่สังคมปิดกั้นไม่ยอมรับสภาพที่เป็นจริงดังกล่าวของแม่ ทำให้เราเข้าใจได้ว่า เมื่อถึงจุดที่สุดจะทนทานต่อไปได้อีกแล้ว บรรดาคุณแม่ที่ปราศจากอิสระเสรีภาพ ปราศจากทางเลือก ไร้อำนาจ และโดดเดี่ยวเหล่านี้ จึงมักจะเปิดอารมณ์ความรู้สึกออกมาอย่างมีลักษณะทำลายล้าง หรือมีละแฉก เราอาจจะเห็น “บรรดาคุณแม่ผู้อารมณ์เสียอยู่ตลอดเวลา” เนื่องจากได้พัฒนาการก่ออารมณ์อันพุ่งม้วนนั้นให้เคยชินจนกลายเป็นนิสัยลักษณะประจำตัวไปแล้ว

สำหรับข้ออ้างที่สังคมแบบถือพ่อเป็นใหญ่นำมาปดอบประโลมเพื่อให้

ผู้หญิงอดทนอยู่ได้กับสภาวะอันสุดแสนจะทรมานได้ก็คือ “ถ้าเป็นผู้หญิง ก็ต้องทำได้” เพราะผู้หญิงคนอื่น ๆ ได้ทำอย่างนี้มานานแล้ว และทำมาอย่างสม่ำเสมอ เมื่อ ย่า ยาย และแม่ของเรายังทนได้ เหตุใดคนรุ่นเราจึงจะทนไม่ได้เล่า” อีกข้ออ้างหนึ่งกล่าวว่าชีวิตของผู้หญิงก็มีสภาพเหมือนเงื่อนไขของมนุษย์ทั่วไปที่จะต้องมีความสุขและความเศร้าระคนกันไป มีทั้งความเจ็บปวดและชื่นฉ่ำหัวใจ Rich ได้ได้ตอบข้ออ้างเหล่านี้ว่า การทำงานของแม่กลายเป็นภาระที่เกินเลยและน่าเบื่อหน่ายนั้นมิได้เป็นลักษณะธรรมชาติ แต่มีสาเหตุเนื่องมาจากสถาบันพ่อเป็นใหญ่ ดังนั้นเราจึงสามารถที่จะยกเลิกสภาวะดังกล่าวนี้ได้ หากเราจัดสาเหตุที่เป็นต้นตอนั้นออกไป

มาตรการการควบคุมสตรี

เพื่อให้วิธีการประพฤติดิปฏิบัติบทบาทของ “ความเป็นแม่” ดำเนินไปตามที่กล่าวมา สังคมระบบถืออำนาจพ่อเป็นใหญ่จำเป็นต้องหามาตรการเพื่อควบคุมสตรีให้ทำตัวเป็นแม่อย่างที่สังคมต้องการ (ซึ่งส่วนนี้ก็จะสะท้อนความจริงว่า ผู้หญิงมิได้มีความต้องการจะเป็นแม่ในลักษณะเช่นนั้น แต่ที่จำเป็นต้องยอม ก็เพราะมีการบังคับควบคุมทั้งโดยทางตรงหรือทางอ้อม) มาตรการควบคุมสตรีของสังคมนั้นมีลักษณะแฝงเร้น และได้ยอมรับกันมาโดยปริยายเป็นเวลานานแล้ว จึงยากที่จะรู้สึกหรือเข้าใจได้ มาตรการแรกได้แก่การกำหนดวิธีการใช้ร่างกายของผู้หญิง Rich ทำการสรุปว่า เป้าหมายของการใช้ร่างกายของผู้หญิงในระบบสังคมพ่อเป็นใหญ่นั้น

เป็นเป้าหมายที่คับแคบ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้หญิงจะต้องใช้ร่างกายเป็นแหล่งผลิตชีวิตใหม่เท่านั้น เธอจึงจะเป็นผู้หญิงที่สมบูรณ์ หลังจากมีลูกแล้ว เธอก็ต้องใช้ร่างกายนั้นเพื่ออุทิศให้แก่ “การเป็นแม่คนและเลี้ยงลูก” เท่านั้น โดยไม่ต้องเป็นอย่างอื่นเลย (หากอยากจะทำอะไรอย่างอื่นบ้าง ก็ต้องเป็นช่วงเวลาที่ย่างจากการเลี้ยงลูกแล้ว) แม้แต่ในชีวิตประจำวันทุก ๆ วัน กฎเกณฑ์การใช้ร่างกายของผู้หญิงก็เป็นไปอย่างเข้มงวดเมื่อเปรียบเทียบกับชาย ในขณะที่ผู้ชายสามารถนั่งต่างแข่งต่างขาได้อย่างสบายอารมณ์นั้น ผู้หญิงจะต้องนั่งหนีบขาอยู่เสมอ

และดังที่ได้กล่าวถึงมาบ้างแล้วว่า ในบางสังคม (ส่วนใหญ่เป็นสังคมโบราณ) ได้สร้างทัศนคติที่เหยียดหยามร่างกายสตรีว่าเป็นของต่ำหรือเป็นของสกปรกขึ้นมาในสังคม เช่นความเชื่อที่ว่าห้ามลอดใต้ราวผ้าห่มผู้หญิงเพราะจะทำให้ของศักดิ์สิทธิ์เสื่อมอานุภาพ หญิงที่มีประจำเดือนจะเข้าร่วมทำพิธีกรรมไม่ได้ (ปัจจุบันนี้ myth เรื่องประจำเดือนก็ได้ถูกสร้างขึ้นมาในเรื่องราวแบบใหม่ ๆ) การสร้างทัศนคติดังกล่าวกลายเป็นความเชื่อกันกว้างขวางทั่วทั้งสังคม ทั้งนี้โดยมิได้มีการย้อนคิดกันสักเล็กน้อยว่ามีใครบ้างในสังคมนี้นี่มิได้ถือกำเนิดมาจากร่างกายและโดยเฉพาะจากอวัยวะเพศอันต่ำต้อยที่สุดของผู้หญิง

Susan Griffin ได้วิจารณ์ว่าแม้แต่ “การข่มขืน” ก็จัดได้ว่าเป็นรูปแบบหนึ่งของมาตรการการควบคุมสตรีในสังคม ทั้งนี้เพราะการข่มขืนเป็นการลงโทษผู้หญิงที่ไม่รู้จักระมัดระวังตัว ไม่อยู่ในที่ที่อันเหมาะสมหรือขาดการ

คุ้มครองป้องกันจากชายผู้แข็งแรง (ไปไหนมาไหนคนเดียว) แน่นอนว่า คนที่เข้มแข็งหญิงนั้นมิได้มีความตั้งใจ ดังกล่าว แต่ว่าการโหมโฆษณาของ สังคม ต่อประเด็นการข่มขืนจะออกมา ในทำนองนั้น เราคงเคยได้ยินข้อกล่าวหา ที่ว่า “เพราะผู้หญิงแต่งตัวยั่ววน จึงทำให้ถูกข่มขืน” กันบ้าง

มาตรการการควบคุมที่เห็นได้ อย่างชัดเจนและแพร่หลายที่สุด คือ เรื่องการทำแท้ง ประเด็นเรื่องการทำแท้ง นับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ในอดีตมาจนถึง ปัจจุบัน ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ผู้หญิงได้ถูกแยกออกจากประวัติศาสตร์ ของเธอเองอย่างมาก ผู้หญิงมีส่วนร่วม น้อยมากในการสร้างประวัติศาสตร์ การควบคุมจำนวนบุตร การตัดสินใจว่า จะต่อต้านหรือสนับสนุนการทำแท้ง แทบจะไม่มีเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของผู้หญิงเลย (ยกเว้นหลังจาก ที่มีขบวนการต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีแล้ว) ทั้ง ๆ ที่เรื่องการควบคุมจำนวนบุตร เป็นเรื่องของผู้หญิงโดยเฉพาะอยู่แล้ว เพราะบรร่างกายของเธอนั่นเองที่จะจะเป็น คนให้กำเนิด เป็นคนคลอดบุตร แต่กลับ ปรากฏว่า ผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจเกี่ยวกับ เรื่องนี้ กลับไม่ใช่ผู้หญิง แต่เป็นระบบ ศีลธรรม การแพทย์ กฎหมาย ศาสนจักร ฯลฯ โดยที่เราทราบกันคืออยู่แล้ว บรรดา สถาบันที่ทรงอำนาจของระบบพ่อเป็น โหผู้หนึ่ง มีผู้หญิงเข้าไปมีบทบาทอยู่น้อย มาก

นับตั้งแต่ครั้งอดีตมาสมัยโรมัน ยุคก่อนที่จะนับถือคริสตศาสนา สามิ ชาวโรมันสามารถที่จะสั่งให้ภรรยา ทำแท้งลูกคนไหน หรือห้ามทำแท้งลูก คนไหนก็ได้ ในปัจจุบันนี้ แม้ว่านโยบาย

การคุมกำเนิดจะได้รับการยอมรับ มากขึ้น แต่นั่นก็เนื่องมาจากความห่วงใย ในปัญหาจำนวนประชากรมากกว่า ความใส่ใจในตัวผู้หญิง และสิ่งที่ยัง ไม่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตก็คือ ผู้หญิง ยังคงมีสิทธิมีเสียงน้อยมากในการกำหนด นโยบายดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่เธอเป็นผู้ที่ จะต้องรับผิดชอบหรือรับเคราะห์เป็น อันคับแค้นจากนโยบายนั้น

อนึ่ง เป็นที่น่าสังเกตว่า เวลาที่มี การพูดถึงเรื่องการทำแท้ง ทุกคนจะพูดถึง การทำลายเด็กที่มีชีวิต แต่ไม่มีใครเคย พูดถึง “สิทธิของผู้หญิงที่จะมีเพศสัมพันธ์ ได้โดยไม่ต้องตั้งครรภ์” (สิทธิดังกล่าวนี้ ผู้ชายได้รับอยู่แล้วตามธรรมชาติ) ไม่มี ใครพูดถึงเรื่องการแยกเพศสัมพันธ์ ออกจากการมีบุตร ศักยภาพในการ ควบคุมระบบการมีบุตรด้วยตัวผู้หญิงเอง ผู้หญิงมีแต่หน้าที่ตั้งท้องแต่ไม่มีสิทธิ ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งท้องเลย ดูเหมือน ว่า ทุกคนจะห่วงใยในสิทธิของชีวิต ที่ยังไม่เกิด (ลูก) แต่ไม่ค่อยจะสนใจ กับสิทธิของชีวิตที่เกิดขึ้นมาแล้วเลย (แม่)

มองย้อนกลับไปในอดีต : สังคม แบบแม่เป็นใหญ่

การวิเคราะห์มองย้อนกลับไป ในประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อสำนึก ในการเปลี่ยนแปลงของเรา เพราะหากว่า สภาพที่เคยเป็นอยู่ในอดีตไม่ได้เป็นเช่น ดังปัจจุบันแล้ว ก็หมายความว่า สภาพ ในอนาคตก็ไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นเดียวกับ ที่กำลังเป็นอยู่เช่นกัน ในเรื่องผู้หญิง และความเป็นแม่ก็เช่นกัน จากผลงาน การค้นคว้าด้านมานุษยวิทยา การวิเคราะห์ คำานานและ myth ต่าง ๆ ได้ยืนยันให้ เห็นว่า ในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ

นั้นเคยมีสังคมที่ถือเอาผู้หญิงเป็นศูนย์กลาง มาก่อน เช่น การบูชาเทพเจ้าที่เป็นหญิง และสำหรับนักวิเคราะห์ที่ถือทางข้างสตรี เช่น Briffault ได้ลงความเห็นว่ อำนาจ ของสตรีนั้นเป็นไปตามหลักธรรมชาติ มิได้อาศัยอภิสิทธิ์หรือสิ่งลึกลับมหัศจรรย์ ทั้งนี้เพราะผู้หญิงเป็นผู้ที่มาก่อนใครใน ชีวิตมนุษยชาติ (เราพบหน้าแม่ก่อน เป็นคนแรก)

ในสภาพสังคมแบบดือแม่เป็น ศูนย์กลาง (Matriarchy) นั้น อำนาจ ของแม่จะปรากฏอยู่ในทุกมิติของชีวิต และสังคม แม่จะมีอำนาจเหนือทรัพย์สิน (gynocracy) ส่วนความสัมพันธ์ภายใน ครอบครัว แม่จะมีอำนาจเหนือลูกในด้าน ความสัมพันธ์ทางอารมณ์และจิตใจ แต่ทว่าในชั้นต่อมา เมื่อเริ่มเกิดมีอารย ธรรม จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นเมื่อพ่อสามารถมีอำนาจทาง เศรษฐกิจ และกำหนดการถ่ายโอน ทรัพย์สิน ณ จุดนั้น อำนาจที่แม่มีเหนือ ลูกก็ได้ถูกถ่ายมืองจากแม่มายังผู้เป็นพ่อ แทน

ในการประเมินเปรียบเทียบคุณค่า ของสังคมแบบดือพ่อหรือดือแม่เป็นศูนย์ กลางนั้น Briffault ลงความเห็นว่ สังคม แบบแม่เป็นใหญ่นั้นมีลักษณะเป็นองค์ รวมตามแบบธรรมชาติมากกว่า ทั้งนี้ เพราะเป็นรูปแบบสังคมที่ได้ประสาน เอาการเกษตร หัตถกรรม การประดิษฐ์ ชีวิตครอบครัว แม่กับลูก เข้าด้วยกัน ทุกส่วน ในขณะที่ระบบพ่อเป็นใหญ่ ได้เริ่มต้นขึ้นเมื่อการจัดระเบียบสังคม แบบองค์รวมดังกล่าวนั้นแตกสลายไป

วิวรอยของตัวอย่างสังคมในอดีต นั้นยังคงพอหลงเหลือให้เห็นเค้าได้ แม้แต่ในสมัยศตวรรษที่ ๑๙ ภายใน

สังคมยุโรปเอง “งาน” “บ้าน” และ “ผู้หญิง” นั้นยังไม่ถูกแยกออกจากกัน ทั้งนี้เพราะสิ่งที่เรียกว่า “งาน” นั้น จะถูกทำ “ภายในบ้าน” และ “ผู้หญิง” จะมีบทบาทในการผลิตอย่างสูง การทำงานของผู้หญิงจะไม่ทำลายชีวิต ครอบครัวอย่างที่เรารู้กันในปัจจุบัน แต่ภายใต้สังคมพ่อเป็นใหญ่เช่นทุกวันนี้ “งาน” ได้แยกออกจากชายคาบ้าน” และ ได้มีการสร้างกระแสความคิดใหม่ ๆ ขึ้นมาในสังคม ๒ แนวคิด คือ ความห่วงใยในการดูแลเด็ก ๆ (ซึ่งแต่ก่อนก็เคยมีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ไม่ได้ถูกโฆษณาให้กลายเป็นเรื่องสลักสำคัญใหญ่โตจนผิดธรรมชาติเช่นทุกวันนี้) และความหวาดระแวงของค่านิยมแบบพ่อเป็นใหญ่ กล่าวคือ หากผู้หญิงออกไปนอกบ้านแล้ว ก็จะมีชีวิตที่ห่างไกลจากผู้ชาย (หมายความว่าห่างจากการควบคุมของผู้ชาย) ดังนั้น จึงมีการรณรงค์ความคิดขึ้นมาใหม่ว่า “บ้านและการดูแลเด็กเป็นภาระเบื้องต้นของผู้หญิง” เพื่อตอบสนองความต้องการของแนวคิด ๒ ประการข้างต้น

และต่อจากนั้น บรรดา myth สมัยใหม่เรื่องแล้วเรื่องเล่าก็ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อประคับประคองการขึ้นข้างต้น เช่น ความเชื่อที่ว่าโดยธรรมชาติแล้ว เด็กผู้หญิงจะชอบเล่นตุ๊กตา ชอบเป็นฝ่ายตั้งรับ อ่อนแอ ขี้เขิน ชอบอยู่กับบ้าน ฯลฯ ในสมัยยุควิกตอเรียเป็นยุคสมัยหนึ่งที่มีการสร้าง myth ต่าง ๆ เกี่ยวกับความอ่อนแอของผู้หญิงจนเกินเลยขึ้นมาอย่างมาก เพื่อสร้างความเหนือกว่าของชาย จึงจำเป็นต้องสร้างภาพของผู้หญิงให้อ่อนแอ และต้องการการปกป้องคุ้มครองจากผู้ชาย สำหรับในกรณีนี้

Rich ได้ตั้งคำถามว่า ในขณะที่มีจินตนาการกันว่า “ชายเป็นผู้ปกครองคุ้มครองผู้หญิง” นั้น ในความเป็นจริงได้มีอะไรเกิดขึ้นกับผู้หญิงบ้างแล้ว เริ่มตั้งแต่การฆ่าหมู่ผู้หญิงที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มด ในสมัยยุคกลาง ธรรมเนียมการฆ่าทารกหญิงในบางสังคม การออกกฎหมายที่เกี่ยวกับการข่มขืน ภาพรูปโปสเตอร์ที่มีลักษณะแสดงความก้าวร้าวต่อผู้หญิง ไปจนถึงตลกล้อเลียนแม่ยายในสิ่งพิมพ์การ์ตูนประเภทขบขัน นีหรือคือ การปกป้องคุ้มครองที่หญิงได้รับจากชาย

Simone de Beauvoir ได้ใช้แนวทางจิตวิเคราะห์มาทำการศึกษา ระบบที่ชายต้องการจะมอบมรดกให้แก่ลูกชายเพื่อสืบทอดวงศ์ตระกูลของตนต่อไปนั้นว่า เกิดมาจากการต้องการที่จะเป็นอมตะของมนุษย์เพศชาย (แม้ตัวจริงจะตายไปแล้ว แต่ยังมีตัวแทนซึ่งมีส่วนหนึ่งของตัวจริงประกอบอยู่และรับรู้กันได้ด้วยนามสกุล) ทุกวันนี้ ผลลัพธ์ที่เราได้จากสังคมโดยถือพ่อเป็นใหญ่ที่ก่อตัวมาจากความต้องการที่จะครอบครอง ระบบกรรมสิทธิ์ ความปรารถนาที่จะเป็นอมตะ ได้พัฒนาสถาบันต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัวที่ถือพ่อเป็นใหญ่ ลัทธิความเชื่อที่บูชาอวัยวะเพศชายจนเกินความจริง (ดังที่มีผู้ชายบางคนเรียกอวัยวะเพศของตัวเองว่า “เจ้าโลก”) การแบ่งงานโดยใช้เพศเป็นตัวกำหนด การสร้างความรู้สึกรับผิดชอบทั้งด้านอารมณ์ ด้านสรีระ และด้านวัตถุ ในการปกป้องสถาบันเหล่านี้ให้มีชีวิตยืนยาว ผู้หญิงเรามีบทบาทอยู่ไม่น้อยด้วยการช่วยธำรงรักษาสถาบันความเป็นแม่อย่างที่กำลังเป็นอยู่

เมื่อความรู้คืออำนาจ

ผู้เขียนหนังสือเรื่อง “ความเป็นแม่เล่มนี้ได้นำเอากรอบการวิเคราะห์แบบสมัยใหม่ที่มีข้อสรุปว่า “ความรู้” นั้นคืออำนาจ” มาใช้ในการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและการคลี่คลายแนวคิดและการปฏิบัติเกี่ยวกับการคลอดบุตร ที่สะท้อนให้เห็นถึงการหลุดเลือนของอำนาจจากกามือของสตรีไปสู่อ้อมมือของบุรุษ โดยให้ข้อสรุปสั้น ๆ ว่า ความรู้เกี่ยวกับตัวผู้หญิงเอง (โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการคลอดบุตร) ได้ถูกขโมยออกไปจากตัวผู้หญิง และกลายเป็นเรื่องของ “ผู้เชี่ยวชาญ” (ที่เป็นชายเป็นส่วนใหญ่) กระบวนการนี้คล้ายคลึงกับการที่ประวัติศาสตร์ของผู้ถูกกดขี่ถูกขโมยออกไปโดยตัวผู้ถูกกดขี่เอง

ในสังคมสมัยก่อน ความรู้เกี่ยวกับการคลอดจะอยู่ในมือหมอตำแยที่เป็นผู้หญิง เคยผ่านการคลอดมาแล้ว จึงนับได้ว่ามีความรู้มาด้วยชีวิตของตัวเอง หมอตำแยนั้นไม่เพียงแต่จะทำหน้าที่คลอดบุตรเท่านั้น หากเธอยังมีหน้าที่อเนกประสงค์อื่น ๆ อีก เช่น แนะนำเรื่องการคุมกำเนิด ที่ปรึกษาเรื่องเพศสัมพันธ์ ให้คำแนะนำทั้งตอนตั้งครรภ์ และหลังคลอดบุตร การอภิบาลทารก ฯลฯ และเมื่อพิจารณาในแง่วิชาชีพแล้ว ในขณะที่สังคมโบราณ มีอาชีพเพียงไม่กี่อย่างเท่านั้นที่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงทำได้ หมอตำแยเป็นอาชีพหนึ่งที่ดึงดูดให้ผู้หญิงที่มีความเฉลียวฉลาด รอบรู้ มีความสามารถ เอาใจเขามาใส่ใจเรา เอาใจตัวเอง ขอบการลองผิดลองถูก ขอบการแสวงหาความรู้ เข้ามามีบทบาทในชุมชนได้อย่างเต็มที่

เมื่อการแพทย์สมัยใหม่เจริญขึ้น

ซึ่งหมายความว่า อาชีพแพทย์ได้สถาปนาตัวเองขึ้นมาเป็นสถาบันที่ทรงอำนาจในสังคม (แต่ก่อนนี้ การเป็นหมอไม่ได้หมายความว่าคือการเป็นผู้มีอำนาจเช่นทุกวันนี้ เป็นเพียงการให้บริการเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับอำนาจ) เมื่อนั้นเรื่องของการคลอดบุตรก็ถูกดึงออกจากมือหมอดำแหงหญิง มาสู่มือของสูติแพทย์ชาย Rich ได้เก็บบันทึกประวัติ ศาสตร์ตอนแรกเริ่มของงานสูติแพทย์ว่า ความรู้ในเรื่องการคลอดเริ่มต้นอย่างล้าหลังมาก เพราะการครอบงำทางด้านอาชีพที่ผู้หญิงเคยทำมาก่อนทำให้สูติแพทย์ชายไม่สนใจที่จะเก็บรวบรวมเรียนรู้จากหมอดำแหงหญิงที่เคยมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องการคลอดมาก่อน Mary Daly ชี้ให้เห็นว่า ปรากฏการณ์ที่ผู้ชายเข้ามาทำคลอดนั้น สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนถึงลักษณะความแตกแยกในวิธีการแสวงหาความรู้แบบสมัยใหม่ที่เชื่อว่า เราสามารถแยกคนที่ศึกษาออกจากสิ่งที่ศึกษาได้อย่างเด็ดขาด ฉะนั้น ผู้ชายที่ไม่เคยรู้สัจชาติของประสบการณ์การคลอดเลย ก็สามารถจะมีความเชี่ยวชาญในการทำคลอดได้

เมื่อเรื่องการคลอดเปลี่ยนมือจากหญิงมาสู่ชายนั้น ได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลายประการ ประการแรก ในกระบวนการคลอดนั้นจะเปลี่ยนจากการใช้มือที่อ่อนนุ่มของหมอดำแหงมาเป็นการใช้ “มือเหล็ก” คือคีมคีบของสูติแพทย์ชาย ในส่วนนี้ Rich ได้สืบค้นรายละเอียดทางประวัติศาสตร์เรื่องการ ใช้คีมคีบไว้อย่างน่าสนใจว่า ความรู้ในการใช้คีมคีบนั้นได้ถูกปิดบังผูกขาดกันอยู่ภายในตระกูลบางตระกูล ความรู้ดังกล่าวได้กลายเป็น “เครื่องมือทำมาหากิน”

ซึ่งเป็นวิธีการใช้ความรู้อย่างใจแคบแทนที่จะใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนใหญ่ นอกจากนั้นยังมีข้อเท็จจริงว่าการใช้คีมคีบนั้นมีอันตรายสูงต่อเด็ก (โดยเฉพาะเมื่อความรู้เรื่องการ ใช้คีมไม่ได้สืบทอดมาจากความรู้ในการใช้มือของหมอดำแหง) สามารถทำลายเนื้อเยื่อและการฝึกหัดอวัยวะของผู้เป็นแม่โดยไม่จำเป็น อย่างไรก็ตาม ได้มีการสร้างทัศนคติต่อสังคมให้มีการใช้คีมคีบอย่างแพร่หลายกว้างขวาง พร้อม ๆ กับการหาข้ออ้างเกี่ยวกับจุดอ่อนและข้อเสียของการคลอดแบบโบราณมาโฆษณา

ผลกระทบที่ดูเหมือนจะสำคัญที่สุดและลึกซึ้งที่สุดได้แก่ การเปลี่ยนแปลงความหมายของการคลอด แต่ก่อนนี้ การคลอดถูกถือว่าเป็นกระบวนการตามธรรมชาติอย่างหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นการคลอดที่บ้านที่แวดล้อมด้วยสามีและเครือญาติ แต่ปัจจุบันการคลอดถูกนิยามให้มีความหมายเท่ากับ “การเจ็บป่วย การเป็นโรคนิดหนึ่ง” จึงจำเป็นต้องไปทำการคลอดที่โรงพยาบาล ต้องวางขาสลบ ต้องแยกตัวออกไปอยู่ตามลำพัง จากท่าคลอดแบบโบราณที่เคยนั่งยอง ๆ หรือยืนโหน เพื่อให้อำนาจโน้มถ่วงของโลกมาช่วยดึงลูกเด็ก ก็กลับกลายเป็นการนอนราบกับเตียงเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงานของสูติแพทย์

ยิ่งไปกว่านั้น สำหรับการคลอดแบบโบราณนั้น ไม่มีมาตรฐานเป็นแบบเดียวกันหมด ผู้หญิงแต่ละคนมีวิธีการคลอดด้วยตัวของเธอเอง หมอดำแหงจะทำหน้าที่เพียงช่วยให้ทางเลือกที่แม่แต่ละคนได้เลือกแล้วนั้นบรรลุสู่จุดหมายปลายทางเท่านั้น ความสัมพันธ์ระหว่าง

ผู้คลอดกับหมอดำแหงเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่ช่วยเหลือ เห็นหัวใจผู้หญิงด้วยกัน ช่วยหาทางบรรเทาความเจ็บปวด โดยถือว่ามารดานั้นเป็นผู้คลอดหมอดำแหงเป็นเพียงผู้ทำคลอดเท่านั้น อำนาจในการตัดสินใจทั้งหมดอยู่ที่ตัวมารดาเอง แน่่อนว่า นี้อยู่เป็นลักษณะความสัมพันธ์ที่ผิดไปจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบที่หมอมือต่อแม่สมัยใหม่ ซึ่งสิทธิขาดในการตัดสินใจคลอดนั้นอยู่ที่สูติแพทย์ และยังคงห่างออกไปในสังคมระดับกว้าง เมื่อการครอบงำอาชีพหมอดำแหงก้าวขึ้นสู่ขีดสูงสุดที่ทำให้อาชีพนี้ผิดกฎหมายไปเลยนั้น ก็เท่ากับว่า ผู้หญิงที่กำลังจะเป็นแม่นั้นไม่มีทางเลือกวิธีการที่เธอจะให้กำเนิดบุตรเลยว่า เธอจะคลอดที่ไหนเมื่อไหร่หรือกับใคร

รูปแบบและเนื้อหาของ การคลอดแบบใหม่นั้นวางอยู่บนสมมุติฐานบางอย่าง (ที่ผิด ๆ) เกี่ยวกับผู้หญิง เช่นความเชื่อว่า ผู้หญิงอดทนต่อความเจ็บปวดได้น้อยกว่าชายและพร้อมที่จะยอมรับอะไรก็ได้ (ด้วยความไม่รู้) เพื่อให้ผ่านสภาวะเจ็บปวดนั้นไปอย่างรวดเร็ว เสียงร้องของผู้หญิงที่กำลังจะคลอดถูกตีความว่า เป็นเสียงร้องขอความช่วยเหลือของผู้ที่อ่อนแอ ทัศนคติดังกล่าวนี้แตกต่างไปจากการคลอดโดยหมอดำแหงที่เชื่อมั่นว่า ผู้หญิงทุกคนสามารถทนกับความเจ็บปวดนี้ได้โดยธรรมชาติ ความเชื่อมั่นนี้เกิดมาจากประสบการณ์ชีวิตของตัวหมอดำแหงเองที่เคยคลอดลูกมาแล้ว

Rich มีความเห็นว่า ทัศนะที่กลัวความเจ็บปวดจากการคลอดจนไม่สมจริงสมจังนั้น เพิ่งจะเกิดขึ้นในสังคม

สมัยใหม่ โดยก่อตัวมาจากสาเหตุสำคัญ ๒ ประการคือ การปลุกเร้าจากสังคมเกี่ยวกับทศวรรษแบบผิด ๆ ในเรื่องการคลอ และอีกประการหนึ่ง เนื่องจากการไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการคลอ ทำให้ประสบการณ์นี้กลายเป็นเรื่องน่าหวาดกลัว ผลกระทบจากความไม่รู้ทำให้ผู้หญิงไม่สามารถจะแปรความเจ็บปวดให้กลายเป็นความตื่นตัว (activism) และความต้องการที่จะรู้ว่าอะไรกำลังเกิดขึ้นกับคนในขณะนั้น ซึ่งเท่ากับเป็นการช่วยให้เผชิญหน้ากับความเจ็บปวดได้อย่างคับขัน แทนที่จะหลบหนีหรือให้ความเจ็บปวดผ่านไป ในการคลอแผนโบราณนั้น นอกจากมือทั้งสองข้างของหมอด้ายแล้ว เธอยังจะทำหน้าที่ถ่ายทอดเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นกับผู้คลอเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจ ส่วนในห้องคลอสมัยใหม่นั้น นอกจากคีมก๊อบและยาสลบแล้ว ก็ไม่มีอะไรอื่นนอกจากนั้น

ข้อคิดเห็นของ Rich คงจะได้รับการพิสูจน์ว่าถูกต้องอย่างแน่นอนมากขึ้นในอนาคต เมื่อมีการค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องความเป็นแม่มากขึ้น ทั้งนี้เพราะข้อเท็จจริงบางอย่างในอดีตได้พิสูจน์ให้เห็นบ้างแล้ว เช่นในปี ๑๙๔๐ มีการค้นพบว่า การเผชิญหน้ากับความเจ็บปวดนั้นมีทางระบายได้มากมาย เช่นการเตรียมตัว การหายใจอย่างถูกจังหวะ การทำสมาธิ การฝึกหัดควบคุมกล้ามเนื้อ การเข้าใจกระบวนการทั้งหมดที่กำลังเกิดขึ้นโดยตลอด (ซึ่งทั้งหมดนี้ก็เป็นความรู้ที่หมอด้ายโบราณเคยใช้อยู่) แต่ผู้ทำคลอที่จะใช้วิธีการเหล่านี้ ซึ่งเท่ากับเป็นการเปลี่ยนวิธีการให้ผู้เป็นแม่เข้าร่วมอย่าง active ในกระบวนการ

คลอนั้น ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนทัศนคติพื้นฐานที่มีต่อผู้หญิงเสียก่อน สังคมจะต้องขจัดความไม่รู้ของผู้หญิงด้วยการเปิดโอกาสให้เธอได้รู้จักเรียนรู้ร่างกายและสัญชาตญาณของตนเอง เข้าใจอารมณ์อันซับซ้อนของผู้หญิงเอง

สำหรับข้อสรุปในที่นี้ก็คือ ความเจ็บปวดในการคลอนั้นมีอย่างแน่นอน แต่ทว่าหากผู้หญิงไม่มีความเข้าใจต่อความเจ็บปวดนี้แล้ว ความเจ็บปวดนั้นก็อาจจะถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมผู้หญิงก็ได้ ความเจ็บปวดในการคลอเป็นเรื่องจริงอย่างไม่อาจจะปฏิเสธได้ แต่ทว่า เราจะต้องไม่ยอมรับวิธีการที่มีการโหมกระพือให้ความเจ็บปวดนี้มีมาจนเกินจริงและมากจนสามารถทำให้ผู้หญิงยอมรับผู้ที่มิอำนาจจะคลบนคลาให้เธอหายจากความเจ็บปวดชั่วคราวจากการคลอดบุตร (ด้วยการวางยาสลบหรืออื่น ๆ) เพื่อจะมาเจ็บปวดต่อไปอย่างยาวนาน

อำนาจแบบหญิงและแบบชาย

ในสังคมแบบพ่อเป็นใหญ่ ผู้หญิงมีประสบการณ์กับอำนาจอยู่ ๒ แบบ และอำนาจทั้งสองแบบนี้ล้วนแต่ส่งนัยยะไปในทางลบทั้งนั้น คือ อำนาจของชายที่มีเหนือหญิงในทุก ๆ ด้าน และอำนาจที่เกิดมาจากการต่อสู้หลังเล็ด (ที่มนุษย์บางกลุ่มพยายามเข้าไปไม่มีอำนาจเหนือผู้อื่นที่มีเผ่าพันธุ์ ผิวสี เชื้อชาติแตกต่างไปจากตน) เมื่อตัวผู้หญิงไม่สามารถจะกลืนอำนาจได้ด้วยตัวเอง ส่วนใหญ่พวกเธอจึงใช้ชีวิตเอบอิงกับแหล่งอำนาจที่มีอยู่ เช่น การแต่งงานกับผู้ชายที่มีอำนาจทางการเงินหรือมีอิทธิพล เป็นต้น

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกนั้น อำนาจของแม่ที่จะเหนือเด็ก ๆ นั้น ต้องขึ้นต่อการกำหนดของชายว่าจะให้เป็นแบบไหน มิได้มากนักน้อยเพียงใด Rich ตั้งข้อสังเกตว่า ลักษณะความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่แม่มีต่อลูกนั้น สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของสังคมพ่อเป็นใหญ่ คือ “เธอ (ลูก) ต้องทำอย่างนี้เพราะฉัน (แม่) รู้ดีว่าสิ่งนี้ดีสำหรับเธอ” วิธีการให้อำนาจแบบดังกล่าวของแม่เป็นช่องทางเล็ก ๆ ที่เปิดโอกาสให้ “หญิงที่ไร้อำนาจได้ใช้ความเป็นแม่ของเธอแสดงอำนาจภายในขอบเขตแคบ ๆ เพื่อตอบสนองความปรารถนาที่จะมีอำนาจ (will to power) ของเธอไปได้บ้าง” (แต่ช่วงเวลาแห่งการใช้อำนาจนั้นมีระยะสิ้นสุด เมื่อลูก ๆ เติบโตขึ้น เขาก็จะปิกกล้ำขาแข็งและโยยบินจากปริมณฑลแห่งอำนาจของแม่ออกไป

ในสังคมก่อนยุคถืออำนาจพ่อเป็นใหญ่นั้น อำนาจของแม่จะมี ๒ ลักษณะ คือ อำนาจทางกายภาพ (ที่จะเล็งดูให้หมดลูก) และ อำนาจในแง่ศักดิ์สิทธิ์ ดังเช่น ความหวาดกลัวต่อเทพเจ้าสตรีสมัยโบราณ ผู้เขียนได้หยิบยกเปรียบเทียบความหมายที่แตกต่างกันระหว่างการเคารพบูชาเทพเจ้าที่เป็นบุรุษและเป็นสตรี เช่น การบูชาพระจันทร์นั้น มีความหมายถึงการเคารพในความรู้ของธรรมชาติ ในขณะที่การบูชาพระอาทิตย์ หมายถึงการเคารพในความสามารถที่จะควบคุมธรรมชาติก็ได้ นอกจากนั้นพระจันทร์ยังเป็นสัญลักษณ์แห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงที่มีทั้งด้านมืดและด้านสว่าง มีวันเต็มดวงและมีวันมืดมิด ในขณะที่พระอาทิตย์นั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจอันเจิดจ้า

อย่างไม่มีวันเปลี่ยนแปลง แม้แต่พิธีกรรม การบูชาอวัยวะเพศของชายในสังคมดั้งเดิม ก็มีความหมายอยู่เบื้องหลังว่าอวัยวะเพศชายนั้นเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความอุดมสมบูรณ์ มิใช่หมายถึงสัญลักษณ์แห่งพลังอำนาจที่ไร้เทียมทานดังเช่นปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับอำนาจที่เราได้กล่าวมานั้น ล้วนแต่เป็นอำนาจในด้านลบ เป็นพลังในการทำลายล้าง การข่มขู่ การบีบบังคับ แต่อันที่จริง ยังมีอีกด้านหนึ่งของเหรียญแห่งอำนาจ คือการใช้อำนาจในทางบวก ซึ่งเป็นอำนาจที่ไม่รุนแรง ไม่มุ่งการครอบครองเป็นเจ้าของ ไม่ทำลายล้าง Rich ได้เสนอว่าเราจะต้องมาหาอำนาจแบบใหม่จากผู้หญิง โดยเฉพาะจากปริณิณัยของ “ความเป็นแม่” จะเป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงรูปธรรมของอำนาจเช่นว่านี้

ทั้งนี้เพราะอำนาจแบบที่ผู้หญิงเคยมีมานั้น มิใช่อำนาจเหนือผู้อื่น หากแต่เป็นอำนาจในการเปลี่ยนแปลง (transformative power) แนวความคิดเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงของอำนาจนี้” มาจากข้อเท็จจริงทางกายภาพของผู้เป็นแม่ การตั้งครรภ์ก็คือ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งมีชีวิตจากเซลล์เดียวให้ขยายเติบโตขึ้นมาเรื่อยๆ ดังนั้น ผู้หญิงจึงไม่เพียงแต่เป็นผู้ให้กำเนิดและรักษาสมดุลย์ของชีวิตเท่านั้น หากแต่ยังมีพลังอำนาจที่จะเปลี่ยนอาหารให้กลายเป็นน้ำนมเพื่อใช้เลี้ยงบุตร แม่เพียงอำนาจที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ผู้หญิงก็ไม่เพียงแต่ให้กำเนิดมนุษย์เท่านั้น แต่เธอยังมีศักยภาพที่จะเลี้ยงดูมนุษย์ให้มีชีวิตรอดต่อไปได้ด้วย

ด้วยเหตุนี้ หากมนุษยชาติในอนาคต

ต้องการจะมองหารูปแบบใหม่ของการใช้อำนาจอย่างสร้างสรรค์ การศึกษาเรื่องพลังอำนาจของความเป็นแม่ก็จะ เป็นต้นแบบของอำนาจชนิดใหม่นั้นได้

ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-แม่-ลูกชาย-ลูกสาว

ถึงแม้ F. Engels จะมีอุปการอย่างยิ่งในการเริ่มต้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่มีผลกระทบมาถึงความสัมพันธ์ระหว่างหญิงกับชาย แต่ทว่า การวิเคราะห์ของเขายังมีข้ออ่อนอยู่ตรงที่มองความสัมพันธ์ระหว่างหญิง-ชาย ในฐานะผู้ซื้อ-ผู้ขาย ผู้ครอบครองกรรมสิทธิ์เท่านั้น โดยลืมไปว่า ผู้หญิงนั้นมีไ้เป็นแต่เพียงคนงานเท่านั้น แต่เธอยังเป็นแม่อีกด้วย ดังนั้นในการวิเคราะห์ปริณิณัยการเมืองเรื่องเพศแบบผู้ชายเป็นใหญ่ นั้น เราจำเป็นต้องวิเคราะห์ให้ลึกซึ้งไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-แม่ แม่-ลูกชาย แม่-ลูกสาว อีกด้วย เมื่อเปรียบเทียบความสำคัญที่สังคมมีต่อบทบาทของพ่อ-ลูก และแม่-ลูกแล้ว จะเห็นว่าทั้ง ๆ ที่ผู้หญิงเป็นผู้ให้กำเนิดบุตร และเด็กทุกคนจะรู้ว่าใครเป็นแม่ของตน แต่หากบุตรที่เกิดมานั้นไม่มีพ่อ ก็จะถูกถือว่าเป็นบุตรนอกสมรส และกลายเป็นสิ่งไม่ถูกต้อง ไม่ได้รับการยอมรับในสังคมและกฎหมาย นี่ย่อมแสดงว่า สังคมมองเห็นว่า “พ่อ” “ผู้ชาย” เป็นสิ่งสำคัญ เพราะการมีแต่ “แม่” เท่านั้นยังไม่เป็นการเพียงพอในสายตาของสังคม

ในการวางน้ำหนักให้คุณค่าความสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูกชาย และพ่อ-ลูกสาว ก็เป็นไปอย่างไม่เท่าเทียมกัน

เช่นกัน มีความเชื่อกันว่า โดยธรรมชาติแล้ว ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูกชายจะมีลักษณะถอยหลัง ไม่สร้างสรรค์ (ถ้าลูกชายติดอยู่กับแม่ก็จะกลายเป็นลูกแหง่ ขี้ขลาด เป็นพวกหน้าตัวเมีย) ถึงกับมีการกล่าวกันว่า การที่สังคมสร้างสรรค์พัฒนามาได้จนมีอารยธรรมรุ่งเรืองเช่นทุกวันนี้ เป็นเพราะความสัมพันธ์ระหว่างพ่อ-ลูกชาย (เพราะลูกชายเอาแบบอย่างความกล้าหาญ กล้าผจญภัย กล้าริเริ่มสร้างสรรค์มาจากพ่อ)

ดังได้กล่าวมาข้างต้นบ้างแล้วว่า บรรดานักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรีได้ลงความเห็นพ้องต้องกันประการหนึ่งว่า ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของ S. Freud มีส่วนอย่างมากในการหาเหตุผลมาดอกย้ำความเชื่อข้างต้นนั้น โดยเฉพาะส่วนของทฤษฎีที่อธิบายความสำคัญอย่างยิ่งของอวัยวะเพศชาย และอธิบายว่าผู้หญิงจะรู้สึกไร้อำนาจเพราะตนเองไม่มีของสำคัญสิ่งนี้ Rich กล่าวว่า เป็นที่น่าสังเกตว่านักคิดผู้ยิ่งใหญ่ทุกคนจะต้องมีจุดบอดอยู่จุดหนึ่ง และเธอก็คิดว่าสำหรับ Freud นั้น จุดบอดนั้นก็คือ ทฤษฎีว่าด้วยผู้หญิงนี้เอง อย่างไรก็ตามในระยะหลัง ๆ นี้ ได้มีหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้แล้วว่า บรรดาปรากฏการณ์ทางจิตต่าง ๆ ที่ Freud กล่าวถึง เช่น ปมโอดิบุสนั้นจะเกิดขึ้นแต่เฉพาะในครอบครัวแบบชีวภาพ (Bio-Family) เท่านั้น หากใช้ลักษณะที่เป็นสากลหรือติดมากับธรรมชาติแต่อย่างใดไม่

ในสภาพสังคมที่พ่อเป็นใหญ่ ได้สร้างสภาพการณ์ให้หญิงผู้เป็นแม่ต้องเผชิญกับปัญหาโลกแตก กล่าวคือ

หากเธออบรมเลี้ยงดูลูกชายให้เป็น “ผู้ชายชั้นดี” (มีความรู้สึกเสมอภาคเท่าเทียมหรือเห็นอกเห็นใจผู้หญิง) เมื่อต้องออกไปเผชิญกับโลกภายนอก ลูกของเธอก็จะไม่กลายเป็น “แมน” เป็น “ลูกผู้ชาย” (หมายความว่า เอรัดเอาเปรียบผู้หญิงไม่เป็น) อย่างที่ผู้ชายทั่วไปในสังคมเป็นอยู่โดยส่วนใหญ่ และหากเธอทำให้ลูกชายกลายเป็น “ลูกผู้ชาย” เธอก็ต้องสร้างความสัมพันธ์ที่อบรมให้ลูกชายเอาเปรียบมนุษย์เพศเดียวกับเธอ

เมื่อเปรียบเทียบกันแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างแม่-ลูกสาวอาจจะดำเนินไปได้ง่ายกว่า หากแต่อันตรายและเจ็บปวดมากกว่า เพราะผู้เป็นลูกสาวจะได้เรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกที่พึงพาผู้อื่น การทำตัวเป็นวัตถุทางเพศ จากหญิงคนแรกในชีวิตของเธอเอง คือแม่ การใช้ชีวิตของแม่ภายในบ้าน จะเป็นหนังสืออย่างชั้นดีที่สอนให้เธอเข้าใจได้ว่า “หากเธออยากจะได้เป็นผู้หญิงอย่างปกติแล้วเธอก็ต้องเป็นอย่างนั้น เธออย่าหัวท้าวให้เกินผู้หญิงไปนัก”

เป็นที่น่าสังเกตว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหญิงค่อหญิงมักจะเป็นสิ่งที่ต้องห้าม (ในสังคมตะวันตก) และมีข้อห้ามเฉพาะแต่เรื่องเพศสัมพันธ์เท่านั้น (การเป็นรักร่วมเพศแบบเลสเบี้ยน) แต่ในท่ามกลางหมู่ผู้หญิง มักจะมีข้อห้าม (แบบแฝงเร้น) ที่จะไม่ใช้ผู้หญิงให้เป็นสหายร่วมตาย เป็นกัลยาณมิตร เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ หรือเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจให้แก่กันและกัน ข้าพเจ้าเองก็เคยสังเกตเนื้อหาในนวนิยายหรือภาพยนตร์ว่า จะมีเรื่องราวของผู้ชายที่เป็นเพื่อนร่วมสาบาน หรือเพื่อนตายของกันและกัน แต่จะหาเนื้อหาแบบนั้น

ได้ยากยิ่งในกรณีของผู้หญิง ในทางตรงกันข้ามภาพของผู้หญิงมักจะถูกนำเสนอในแง่ศัตรูของกันและกัน (ในรูปแบบของนางเอก-นางผู้ร้าย) และเป็นศัตรูกันอันมีสาเหตุเนื่องมาจากการแย่งชิงผู้ชาย

“ความเป็นแม่” ในมิติใหม่

หลังจากอ่านการวิเคราะห์ปัญหาทั้งหมดมาแล้ว Rich ก็ได้พาผู้อ่านมาถึงข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขสภาพที่กำลังเป็นอยู่ให้ดีขึ้นกว่าเดิม สิ่งที่เธอเรียกร้องโดยพื้นฐานก็คือ “เราจำเป็นต้องสร้างทัศนคติและความเข้าใจเรื่องผู้หญิงกันเสียใหม่” การเข้าใจปัญหาและด้านที่อ่อนแอของ “ความเป็นแม่” (อันเป็นแง่มุมที่เรามองเห็นและสัมผัสได้ง่าย เพราะเป็นสภาพความเป็นจริงที่ปรากฏ) แต่เพียงด้านเดียวเท่านั้นยังเป็นการไม่เพียงพอ เราจำเป็นต้องพลิกมองด้านที่เข้มแข็งและทรงพลังของความเป็นหญิง หรือความเป็นแม่ และเราจะต้องสัมผัสกับความแข็งแกร่งนั้นให้ได้หากเราต้องการ “ความเป็นแม่” ในมิติใหม่

พัฒนาการในแง่ความหมายของสถาบัน “ความเป็นแม่” นั้น มีอยู่ ๒ ขั้นตอน ความหมายขั้นตอนแรก “ความเป็นแม่” หมายถึง ความสัมพันธ์ที่มีศักยภาพระหว่างแม่กับอำนาจที่จะให้กำเนิดและเลี้ยงดูเด็ก ส่วนความหมายในขั้นต่อมา ศักยภาพดังกล่าวของหญิงจะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของชาย ในประวัติศาสตร์ของสังคมถืออำนาจพ่อเป็นใหญ่ จะทำให้เรามองเห็นแต่ความหมายในขั้นที่สอง ซึ่งได้ไปทำลายศักยภาพในความหมายแรก ด้วยเหตุนี้ก้าวต่อไปของเราจึงเป็นการเดินทาง

ย้อนกลับไปเริ่มต้นใหม่ที่ก้าวแรก

เราจำเป็นต้องให้ความหมายใหม่กับ “ความเป็นแม่” กล่าวคือ สถาบัน “ความเป็นแม่” จะต้องเป็นมากกว่าการให้กำเนิดและเลี้ยงดูบุตร เป็นมากกว่าสถาบันแห่งความรักเชิงเพศสัมพันธ์ระหว่างชาย-หญิงเท่านั้น เราต้องเข้าใจว่า “ความเป็นแม่” อย่างที่ดำรงเป็นอยู่และการกำหนดให้เรื่องเพศสัมพันธ์มีอยู่แต่ระหว่างชาย-หญิงเท่านั้น มิใช่เป็นเรื่องที่เป็นไปตามธรรมชาติ หากแต่ล้วนถือกำเนิดมาจากการต้องการของผู้ชายทั้งสิ้น ดังนั้นหากผู้หญิงเราปฏิบัติผิดแผกไปจากที่เคยเป็นอยู่ นั่นก็มิใช่เรื่องการผิดธรรมชาติแต่อย่างใด เพียงแต่ไม่ตรงตามความต้องการของผู้ชายเท่านั้นเอง

และใน “ความเป็นแม่” นั้นเองที่เราจะได้พบทั้งด้าน ความอ่อนแอ (ที่เราได้กล่าวมาแล้วและเป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไป) และด้านที่แข็งแกร่ง เป็นทั้งด้านที่ผู้หญิงจะถูกกำหนดจากสังคม และผู้หญิงสามารถ จะกำหนดด้วยตัวเอง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า สังคมได้กำหนดให้ผู้หญิงได้ใช้สรีระร่างกายในความเป็นแม่เพื่อแสดงถึงความเป็นผู้หญิงอย่างสมบูรณ์ (การกำหนดนี้ส่งเสริมด้านที่อ่อนแอของความเป็นแม่) แต่ในอีกด้านหนึ่ง ความเป็นแม่ยังเป็นประสบการณ์ที่ผู้หญิงสามารถจะใช้ร่างกายและอารมณ์ของตนไปในทางที่มีศักยภาพอีกด้วย ช่วงเวลาแห่งความเป็นแม่จะสอนให้รู้จักการมีวินัยในตัวเอง การเผชิญหน้ากับความเจ็บปวดด้วยตัวเองอย่างกล้าหาญ

นอกจากนี้ Rich ได้วิพากษ์วิจารณ์วิธีการต่อสู้เรื่อง “ความเป็นแม่” ที่มี

ผู้หญิงบางคนใช้อยู่ในปัจจุบัน คือ พยายาม
วิ่งหนี “ความเป็นแม่” ในทางชีวภาพ
ผู้หญิงบางคนไม่ยอมแต่งงาน หรือ
แต่งงานแล้วก็ยังไม่ยอมมีบุตร บางคน
เสริมสร้างร่างกายของตนให้เข้มแข็ง
เช่น พวกนักกีฬาหญิง เพื่อจะหลีกเลี่ยง
ภาพของผู้หญิงที่อ่อนแอ Rich เสนอ
ความเห็นว่ วิธีการหลีกเลี่ยงดังกล่าว
นั้นยังไม่เป็นการเพียงพอ อันเนื่องมาจาก
เหตุผลที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า “ความ
เป็นแม่” นั้นมิได้ ๒ นัยยะ คือ การ
เป็นแม่จากด้านชีวภาพ และความเป็นแม่
จากด้านสังคม-วัฒนธรรม (ซึ่งเท่าที่มี
อยู่ในปัจจุบันนี้ผู้หญิงยังไม่ได้เป็นผู้ให้
นิยามเอง หากแต่ถูกกำหนดมาจากชาย)
ดังนั้นการหลีกเลี่ยงดังกล่าว จึงช่วย
ให้หลีกเลี่ยงได้แต่ในความหมายแรก
เท่านั้น แต่ยังไม่อาจจะไปพ้นจาก
ความหมายหลังได้

ทุกวันนี้ ความเจริญก้าวหน้า
ทางด้านเทคโนโลยีหลายประการได้
ช่วยสร้างเงื่อนไขอันเหมาะสมสำหรับ
การปรับทัศนคติแบบใหม่สำหรับ “ความ
เป็นแม่” ตัวอย่างเช่นในปี ๑๙๖๐ มีการ
ปฏิวัติแนวคิดและแนวปฏิบัติทางเพศ
ครั้งใหญ่ครั้งหนึ่ง เนื่องจากการค้นพบ
ยาคุมกำเนิด ซึ่งสามารถทำให้แยกเรื่อง
เพศสัมพันธ์กับการมีบุตรออกจากกันได้
อย่างไรก็ตาม การบุกเบิกเรื่องอำนาจ
ในการควบคุมการใช้ร่างกายของสตรี
ก็ยังคงต้องเดินหน้าอีกต่อไป คำขวัญ
ที่ว่า “ผู้ที่ต้องอุ้มท้อง ผู้ที่ต้องเจ็บปวด
จากการคลอด ผู้ที่ต้องเอาใจใส่ดูแลหลัง
คลอดบุตรเพื่อรับทารกจะต้องเป็นผู้
ที่มีสิทธิอำนาจก่อนผู้อื่นในการตัดสินใจ
ว่าเธอจะมีลูกหรือไม่ จะมีเมื่อใด ฯลฯ”
คำขวัญนี้จะต้องได้รับการดำเนินการ

ให้บรรลุความเป็นจริง

นอกเหนือไปจากการเปลี่ยนแปลง
ด้านเทคโนโลยีแล้ว การเปลี่ยนแปลง
บรรทัดฐานคติพื้นฐานต่าง ๆ ในสังคม
เป็นงานสำคัญที่ต้องดำเนินควบคู่กันไป
ตัวอย่างทัศนคติเก่า ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้ว
เช่น ทัศนคติในด้านลบต่อร่างกายของ
ผู้หญิง ไม่ว่าจะในแง่เป็นของโสโครก
หรือเป็นวัตถุทางเพศก็ตาม เราจะต้อง
รณรงค์ให้สังคมระดับกว้างมองเห็นว่า
ร่างกายของผู้หญิงเป็นสิ่งที่ดี เป็นที่ที่
สิ่งมีชีวิตจะก่อตัวขึ้นมา เราต้องรื้อฟื้น
ความภาคภูมิใจในร่างกายของเรา ใน
ความเป็นแม่ ซึ่งแต่เดิมความภาคภูมิใจนี้
เคยมีอยู่ แต่สังคมนับว่าเป็นใหญ่ได้
ขโมยความภาคภูมิใจนี้ออกไปจากตัว
ผู้หญิง

เราต้องเปลี่ยนแปลงการตีความ
ปรากฏการณ์ที่เคยเกิดขึ้นเสียใหม่ เสีย
ร่องไข่ของเด็กผู้หญิงตัวเล็ก ๆ จะต้อง
ไม่ถูกมองว่าเป็นเรื่องน่าอับอายหรือ
เป็นเรื่องที่แสดงความอ่อนแอ เช่นเดียวกับ
เสียงร้องของผู้เป็นแม่ที่กำลังจะคลอด
เสียงร้องนั้นอาจจะเป็นสัญลักษณ์ของ
หน่ออ่อนแห่งการสร้างสรรค์แม่และ
ลูกสาวผู้เข้มแข็งขึ้นมา การตีความ
แบบใหม่ของเราไม่ได้เกินเลยที่จะ
เป็นจริงไปได้เลย ทั้งนี้เพราะในอดีต
เราเคยมีผู้หญิงอย่างนี้อยู่อย่างมากมาย
ผู้หญิงที่มีไข่มเข้มแข็งเหมือนชาย หากแต่
แข็งแกร่งตามแบบฉบับของผู้หญิง

ส่วนความคาดหวังและความ
ไฝฝันของเด็กผู้หญิงหรือสาววัยรุ่นนั้น
เราจะต้องพาเธอไปให้ไกลกว่าที่สถาบัน
สังคมปัจจุบันได้ให้สัญญาณมา แล้ง ๆ
แก่เธอ สัญญานั้นล้าแล้วแต่เป็นเรื่องรัก
อันแสนโรแมนติคที่แสดงออกในนวนิยาย

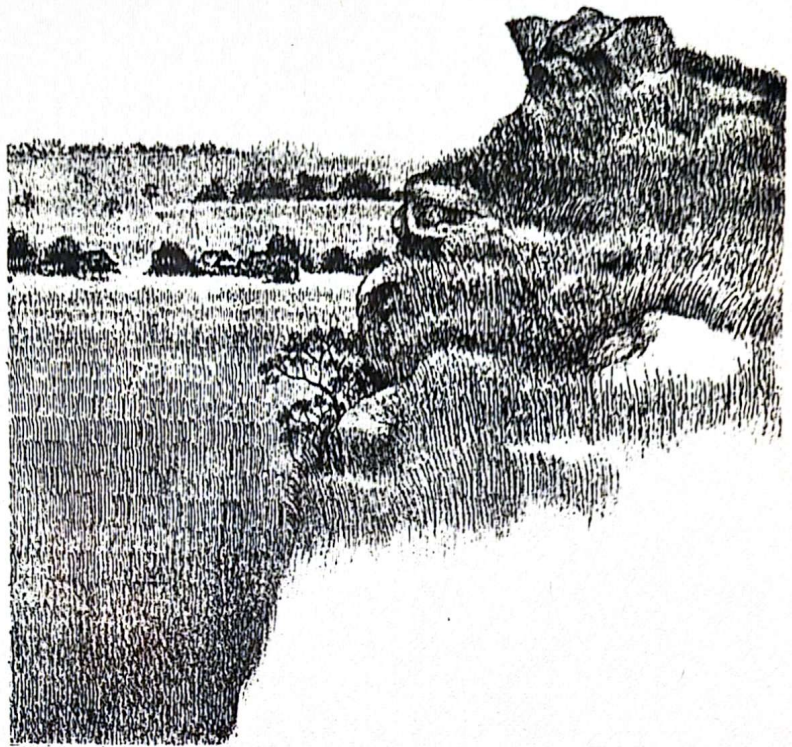
รัก หรือภาพยนตร์หวานกระจุ่มกระจุ้ม
สาวน้อยทั้งหลายจะต้องเรียนรู้ว่า ลำพัง
แต่ความรักอันแสนหวานชิ้นนั้นยังมีใช้
ทุกสิ่งทุกอย่างของชีวิตหรือ จนกว่า
เธอจะได้เรียนรู้ว่าความต้องการของเธอ
ในฐานะผู้หญิงคืออะไร

เมื่อมาถึงตรงนี้ ก็อาจจะมีการถาม
ว่า “แล้วผู้หญิงต้องการอะไรล่ะ” (เรา
ต้องการรณรงค์ให้มีการตั้งคำถามแบบนี้
มาก ๆ และบ่อย ๆ) “ผู้หญิงไม่ต้องการ
ความรักและความอบอุ่นหรือ” ในเวลานี้
เราอาจจะยังไม่มีคำตอบที่ชัดเจน แต่
อย่างน้อยเท่าที่เรารู้จะตอบได้ตรงนี้
ก็คือ แน่แน่นอนว่า ผู้หญิงต้องการความรัก
แต่ก็ต้องไม่ใช่ความรักในรูปแบบเก่า ๆ
ไม่ใช่ความรักตามแบบที่สถาบันแห่ง
ความเป็นแม่กำหนดเอาไว้ คือการรัก

โดยเสียสละอย่างไม่รู้เหน็ดเหนื่อย (อย่าลืม
ว่านี่เป็นความรักแบบที่ผู้ชายต้องการ
ให้ผู้หญิงมอบให้แค่เพียงข้างเดียว)
เพราะความรักแบบนี้เป็นตัวสร้างขีด
จำกัดให้กับความสามารถและศักยภาพ
ของผู้หญิง

อย่างไรก็ตาม คำกล่าวที่ว่า “เธอ
อยากจะเป็นอะไรตามที่เธอต้องการนั้น
ก็ได้” นั้นเป็นคำกล่าวที่จริงเพียงครั้งเดียว
เพราะในสภาพความเป็นจริง เราต้อง
ทบทวนดูว่าบรรดาเงื่อนไขอื่น ๆ เช่น
ฐานะทางเศรษฐกิจ ทางชนชั้น ทางสังคม
ทางวัฒนธรรมของผู้หญิง เอื้ออำนวยให้
เป็นจริงได้หรือไม่ และเมื่อเราเริ่มต้น
จากสภาพการณ์ที่กำลังเป็นอยู่แล้ว บางที
มันอาจจะจริงยิ่งกว่า หากว่าเราจะกล่าว
ว่า “เธออยากจะเป็นอะไรตามที่เธอ
ต้องการนั้นก็ได้” ถ้า เธอพร้อมที่จะ
ฝ่าฟัน ต่อสู้ ออกแรงเพื่อสร้างเงื่อนไข
ให้เธอได้เป็นฝ่ายเลือก แทนที่จะเป็น
ฝ่ายถูกเลือกจากสังคม “นั่นคือ เรา
ต้องรู้ตัวว่า เราไม่ได้กำลังว่ายน้ำอยู่
บนบก แต่เรากำลังว่ายทวนกระแสน้ำอยู่
ในสายน้ำอันเชี่ยวกราก ดูเหมือนว่า
ก้าวแรกที่ต้องออกเดินก็คือ ต้องยกเลิก
สถานะที่ “แม่ต้องทนทุกข์ทรมาน แต่
ก็ยังอดส่ำหีเจียบเฉยอยู่”

และเมื่อพิจารณาโดยเปรียบเทียบ
กับขบวนการต่อสู้อื่น ๆ แล้ว เราก็อาจ
จะเทียบเคียงให้เกิดแนวคิดได้ว่า การ
กินอำนาจในการเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต
ให้แก่ชนชั้นคนงานมีความสำคัญยิ่งยวด
เพียงใด การกินอำนาจในการใช้ร่างกาย
ของตัวผู้หญิงให้กับผู้หญิงเองก็มีความ
สำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน

ชีวิตย่อมไม่ว่างเปล่าหรือทรมาน

เธออาจเป็นใบไม้สักใบหนึ่ง
ฉันอาจเป็นซากข่าที่หลุดลอย
เธออาจเป็นกรวดหินกลางดินฝุ่น
ฉันอาจเป็นฟางเปียบบนพื้นดิน
เธอและฉันจะโทษใครทำให้เจ็บ
เมื่อเราต่างตกต่ำสิ้นขำคม
เธอและฉันโทษอะไรคงได้หมด
มันฟาดฟันผืนหัวใจเราพังถล่ม
เธออาจไร้เรี่ยวแรงจะแข็งขึ้น
แต่เมื่อรู้ถึงสิ่งกำหนดเรา
ถึงเธอเป็นใบไม้ก็ใช่ว่า
ถึงฉันล่องเรือฝ่าม่านที่
ถึงเธอเป็นกรวดหินที่บิ่นลึก
เช่นฉันรู้ว่าเมื่อฟางกลางดินดอน

ที่พอต้องลมตึงก็มิงมัลลอย
ของเรือน้อยที่คลื่นยักษ์เข้าหักกิน
อันหมดแววละ ไม่ละมุน ไปแล้วสิ้น
ที่พร้อมวันขาดกระจ่ายกับสายลม
และหนาวเหน็บรินน้ำตาเมื่อคราขม
โทษโสมมมุขสมัย หรือใครหมิ่น
เพราะทุกสิ่งล้วนกำหนดเราหมดสิ้น
และกดเราจมดินอยู่เต็มเท่า
ฉันก็สุดจะยืนขึ้นต้านเขา
ชีวิตย่อมไม่ว่างเปล่าหรือทรมาน
ปล่อยให้ลมลอยพาไปทุกที่
ก็รู้ว่าอาจจะมีพายุรอน
เพียงรู้ความล้าลึกการลี้ภัยรอน
เมื่อกาลก่อนคมขนาดเคยบาดคน

นฤมิตร ประพันธ์